

времєни. Обращєно вниманє на биографический и религиозный факторы формирования творчества полемиста. Интертекстуальный аспект представлен посредством творчества Теофила Рутки. Контрреформационные произведения Циховича основаны на рекомендациях Петра Скарги, учении Игнатия Лойолы и созвучны с полемикой других представителей католицизма. Писатель отдавал предпочтение не теологическим объяснениям, а риторической персвазии, почерпнутой из предыдущего литературного периода, украшенного элементами барокко. Его стиль отличался эмоциональностью, был полон иронии, антиномий, анафор и т. п. На примере исследованных им «тридцати причин отречения от арианства» замечаем теологическую неравномерность, повторы, определенную долю литературного эпигонства. Итак, следует сделать вывод о художественной самобытности писателя и его теологической типизации, которая вписывала произведения в общий контрреформационный мегатекст.

Ключевые слова: реформация, контрреформационная литература, полемика, интертекст, эпигонство.

Svitlana Sukhareva

MYKOLAI TSIKHOVYCH'S COUNTER-REFORMATION LITERARY ACTIVITY: TOPICS AND INTERTEXT

The article analyzes Mykolai Tsikhovych's counter-reformation prose, the main issues of controversy with the reformers as well as the relationship with other works of the time are given. Attention is paid to biographical and religious factors shaping polemicist's creativity. Intertextual aspect is presented in the light of the Teofil Rutka's works. Mykolai Tsikhovych's counter-reformation works are based on the Petro Skarha's recommendations as well as Ignatius Loyola's teaching and are in tune with the other representatives of the Catholicism. The writer preferred not theological explanation but rhetorical persuasions taken from the previous literary period and decorated with the Baroque elements. His style is distinguished by emotiveness, is full of irony, antinomies, anaphora etc. One will notice theological irregularity, palilogy, a certain amount of literary imitation on the example studied by him "thirty causes of distraction from Arianism". Therefore, it is necessary to draw a conclusion about the writer's artistic identity and his theological typification inscribed in the general counter-reformation megatekst.

Key words: reformation, counter-reformation literary works, polemics, intertext, epigonism.

УДК 821(4-15).09М'євіль

Сергій Цікавий

НЕОМАРКСИСТСЬКА ВЕРСІЯ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ СИТУАЦІЇ В РОМАНІ ЧАЙНИ М'ЄВІЛЯ «ЗАЛІЗНА РАДА»

У статті автор аналізує художню реалізацію революційної ситуації у світоформаторському циклі британського фантаста Чайни М'євіля, зокрема у його романі «Залізна рада». На підставі есеїстики письменника, літературно-критичної рецепції його романістики визначено прихильність романіста до неомарксистських ідей, що відбивається на теорії і практиці художньої творчості. Ліва інтерпретація соціуму, класової боротьби прочитується в доробку фантаста як на фабульному, так і на символічному рівні. Автор доводить, що в «Залізній раді» представлено класичний варіант формування революційної ситуації: показано місто-державу, яка обтяжена расовими, класовими та зовнішньополітичними протистояннями. На відміну від інших романів циклу, Ч. М'євіль показав дієву модель виключення спільноти з капіталістичного соціуму, руйнування традиційної структури суспільства та відчуження праці від робітника. Неможливість очевидного успіху революції для самого міста Нью-Кробюзон письменник символічно вирішує переведенням протистояння в позачасовий стан.

Ключові слова: революція, марксизм, місто, роман, революційна ситуація.

Сучасний британський фантаст Чайна М'євіль, навіть залишаючи поза дужками його особисті політичні переконання та соціополітичні есеї, послідовно пов'язує ліву ідею, концепцію соціалістичної революції з художньою творчістю, теоретизує марксистську концепцію фантастики. Найбільш ґрунтовно діалектико-матеріалістичне прочитання феномену фантастики Ч. М'євіль запропонував в есеї «Пізнання як ідеологія: діалектика теорії НФ» [7]. Карл Фрідман, виходячи з марксистської революційної естетики письменника, пропонує прочитувати в його творчості як очевидні зв'язки, пов'язані додатковими сюжетними та хронологічними параметрами (ціле циклу про Бас Лаг), так і на перший погляд неочевидні: «...функція «Залізної ради» як останньої третьої книги трилогії така, що пишучи роман, М'євіль не тільки завершує бас-лагівський цикл, але також досягає децю іншої художньої мети, а саме — завершує художній диптих про актуальну революцію, розпочатий «Щурячим королем»» [5, 66]. Революційна риторика, неомарксистська концепція революції, специфіка наростання революційної ситуації, структура репресованого соціуму та об'єктивна необхідність революційних перетворень складають невід'ємну складову фабульного рівня та ідейного світу творів Ч. М'євіля, що неодноразово констатовано дослідниками. Так, К. Фрідман стверджував, що «Коли ми розглядаємо бас-лагівську трилогію як ціле, стає очевидним, що створення цього альтернативного світу служить кінцевій меті забезпечити простір, у якому можна експериментально конкретизувати ідеї соціалістичної революції» [5, 69]. Р.П. Купер, як і К. Фрідман, прямо пов'язав світоформаторську техніку Ч. М'євіля з марксистською концепцією діалектичного матеріалізму [4]. Політичне прочитання роману в контексті «лівої» ідеології представлено також у дослідженні Н. Бірнза [3].

Дія творів Чайни М'євіля відбувається у багаторасовому світі, де поєднуються екзотичні магичні практики (вироблення големів, водяна магія, біотауматургія — мистецтво переробки живих організмів тощо) та виробнича структура на рівні індустріального віку. Письменник показує міжрасові суперечності, ускладнені класовою боротьбою та протистоянням з екзотичними сусідніми державами, розвиток чужої нашому світові науки (вироблення зброї на основі «спіральної енергії», імовірнісні техніки Імперії Привидоголових (англ. Ghosthead Empire) тощо).

Пропонована стаття має на меті визначити параметри соціалістичної революції в останньому романі Ч. М'євіля з циклу про вигаданий світ Бас Лаг — «Залізна рада» (“Iron Council”, 2004). Наростання революційної ситуації показане автором в попередніх романах циклу. Письменник завершує свої перші два романи з циклу про Бас Лаг — «Вокзал загублених снів» (“Perdido Street Station”, 2000)

та «Шрам» (“Scar”, 2002) — радикальними вираженнями суб'єктивності у кризових ситуаціях, показує вивільнення енергії з потенціалом до зміни суспільства; однак перед нами в обох випадках, попри явний революційний символізм, соціальна революція не відбувається, натомість революційна енергія наповнює фантастичні форми, що кидають виклик існуючим соціальним структурам.

Так, у кульмінації «Вокзалу загублених снів», учений Айзек дер Грімнебулін зупиняє загрозу мотилів (англ. Slake-Moths) — ментальних хижаків, які харчуються свідомістю своїх жертв. Стівен Шавіро декодує смисл цих монстрів як прояв «вампірського капіталу», «ексудати капіталу», що перетворює своїх жертв на «зомбі-споживачів», що здатні після нападу тільки на тваринний спосіб життя [12, 168–171]. Поза символічними прочитаннями конфліктів у романі наявні й сюжетні колізії передреволюційної ситуації. У Нью-Кробюзоні діє підпільне видання «Буйного Бродяги» (англ. Runagate Rampant, “Double-R”), яке цитується у творі і через яке вводиться лінія профспілкових страйків докерів-водяних району Келлтрі, яка зазнає поразки через неузгодженість із людьми: “The vodyanoi stevedores of Kelltree are discussing strike action after vicious attacks on wages by the dock authorities. Disgracefully, the Guild of Human Dockers has denounced their actions. We say: towards an all-race union against the bosses!” [9, 132]. Пізніше невдала спроба зупинити в магичний спосіб течію ріки Вар і паралізувати таким чином роботу портів була жорстко придушена міліцією із застосуванням вогнепальної зброї та газу [9, 304–310]. Крім того, поразка страйку стала початком репресій проти революційного видання «Буйний Бродяга»: було заарештовано та закатовано його видавця Бенджамена Флекса, який пізніше стане легендою опору в романі «Залізна рада»: його ім'я стало частиною назви конспіративного революційного театру (англ. Flexible Puppet Theatre (підкреслення моє. — С.Ц.)), який давав провокаційні вистави з подвійним смислом. Таким чином, у першому творі циклу революційні сили зазнають класичної поразки в боротьбі з репресивною системою, однак на символічному рівні прочитання передові інтелектуальні сили спромоглися зупинити диктат термінального вияву капіталістичного ладу — мотилів.

У текстах Ч. М'євіля простежується вплив неомарксистського філософа Л. Альтюссера на рівні концепції «конкретного суб'єкта»: особистість неможлива поза ідеологією, оскільки вже на етапі навчання мові підпадає під нормування державною владою. Визначальна функція ідеології — конституювати індивідуум у суб'єкт, відтак позаідеологічна суб'єктність принципово неможлива; також ідеологія інтерпелює індивідів у «конкретні суб'єкти», що є несвідомим процесом, бо прийняття ідеології ніколи не усвідомлюється індивідом [10, 64–65].

Індивід, а пізніше й суб'єкт несвідомо готові відгукнутися на ідеологічний запит.

Нью-Кробюзон часів «Залізної ради» перебуває у стані тотального протистояння: за кордоном він веде війну проти відьмократичної держави Теш, а в самому місті парламент намагається придушити повстання декількох дисидентських груп. Дві групи заколотників утворюють революційне ядро роману: 1) члени об'єднання «Буйного Бродяги», чия діяльність персоніфікується через постать Орі та осмислюється ним як фокальним персонажем; 2) Юда Льов і члени угруповання «Залізна рада». Сюжет роману «Залізна рада» будується довкола гурту політичних повстанців, які залишили місто-державу Нью-Кробюзон з метою повідомити про посилення в місті революційної ситуації іншій групі легендарних втікачів.

«Залізна рада» веде походження від величезногобудівельногопотяга «Трансконтинентального залізничного тресту» Візера Райтлбі. Спочатку поїзд-місто мав класти рейки по всьому континенті, тож символічно репрезентував імперіалістичну експансію Нью-Кробюзона.

Юда Льов був землеміром, якого направили в болота й мангрові ліси з метою підготувати шлях для залізниці. Він відкрив для себе мистецтво големістики — створення големів, яке було звичною справою для тубільців племені списоногих (англ. "stiltspear"). Юда зустрівся з ними ще до того, як списоногих примусили покинути свої землі через будівництво залізниці. Саме насильство по відношенню до корінних народів змусило Юду повстати проти Тресту. Ім'я «Юда», а надто — опанована ним особлива магія є ремінісценцією до Голема старої Праги і його творця — раббі Ліва, або Юди Бецалель Льова, який глумачиться в дослідницькій реценції як символ опору й протесту (детальніше — в есеї Х.Л. Борхеса [1], дослідження Ю. Розенберга [11] та П. Вагнера [2]).

Юда пояснює сутність големістики таким чином: «*Ми не впорядковуємо, а визначаємо порядок, якому властиво лишатися невидимим, але який завжди вже є*» [8, 211]. Ця метафора творіння як «реорганізації порядку» парадоксальним чином навантажена марксистськими й анархокомуністичними конотаціями як істинних понять порядку переносу дій нарівні громад. Така інтерпретація големістики виламується з даного К. Марксом визначення труду в капіталістичному способі виробництва: реорганізація матерії, апелювання до її внутрішнього ладу стає на службу революції як механізм опору імперіалістській експансії Тресту.

Формування Залізної ради якісно відрізняє революційну ситуацію в третьому романі циклу від зображених соціальних колізій у перших двох: перетворення поїзда на легенду супроводжується скасуванням соціальної структури. У межах Залізної ради немає робітників, злочинців,

перероблених, повій чи землемірів, її суспільство організоване на принципово інших засадах.

«Вічний поїзд» є самоствореною спільнотою і виробляє власні принципи праці та соціального відчуження, ставить їх на службу ідеї абсолютного звільнення на межі парадоксу. Робітники Залізної ради кладуть рейки перед поїздом і знімають їх за ним — ніколи не існує одночасно більше двох миль шляху, — у чому вбачається символізм революційної боротьби: спершу вимагаючи підвищення Трестом платні, вони ізолюють свої засоби виробництва, замикають їх на ідеї свободи праці. Замість того, щоб поширювати на весь континент рейкову мережу, служити Візеру Райтлбі і його Тресту, вони стають кочовою громадою, яка живе за рахунок власних обмежених ресурсів і торгівлі з іншими громадами. Сам рух Залізної ради стає поезією важкої праці, яка присвячена самій собі.

У цьому революція Залізної ради різко протиставляється збройному повстанню в самому Нью-Кробюзоні. Ч. М'євіль переконливо показав приреченість повстання в умовах насиченості революційних мас провокаторами та расовими пересудами. Додатковим фактором поразки стає обтяження внутрішнього конфлікту воєнним протиборством із сусідами: *"They yelled at the Runagaters that they supported Tesh, that they were agents of the Crawling Liquid"* [8, 314].

Поезія руху Залізної ради є символічною: це праця, яка більше не відчужена від тих, хто виконує її, але це також радість виробництва: створюється гібрид живого й механічного танцю. Таким чином, Залізна рада виявляється утопічною спільнотою, ідеалом самотворення й самовизначення, розширення прав і можливостей перед обличчям історичних обставин. Праця для членів Залізної ради — це більше співпраця, аніж конкуренція, лише тимчасово обтяжена необхідністю насильницького протистояння з міліцією Нью-Кробюзона.

У кінцевому підсумку Залізна рада не була розчавлена міліцією, бо втрутився Юда Льов: він створив Голема Часу, який заморозив комуну перед вирішальним зіткненням. Залізна рада вціліла як революція, що не досягла успіху, але стала вічною прийдешньою. Це неоднозначне «заморожування» Ради витлумачується дослідниками по-різному, зокрема, Скотт Ерік Кауфман розглядає революцію Залізної ради як провальну: *«М'євіль каже, що він не вірить, що хтось, хто живе до революції дійсно може зобразити постреволюційне суспільство, тож він не міг описати її успіх. Крім того, він не міг описати її поразку, тому що це було б типовим шляхетним, але приречено-трагічним дефетизмом. Тож він мусив заморозити її; поразка Юди це його поразка. Юда, звісно, големіст, але хто більший за автора големіст? Праведне покарання Юди, здається, якоюсь мірою є авторським визнанням (можливо, неминучої) поразки. Я б назвав це явище деміургічним почуттям провини»* [6].

Аналіз сюжету «Залізної Ради» переконує, що революція не зазнає поразки, однак слід визнати, що пресупозиції, із яких ми повинні прочитати революцію і революційність всередині роману Ч. М'євіля, цілком відмінні від історично конкретних; більше того, розв'язка змінює й умови, на яких ми читаємо «Залізну раду» як роман. Заключні події створення Юдою Голема Часу є найвищим злетом майстерності големіста до межі можливостей (а почасти й поза неї); так само революційна складова ідейного світу роману є найвищим злетом на межі уявлень Ч. М'євіля. Залізна рада застигає в часі, ефективно переключається з хронотопа роману в самозамкнену структуру, що переводить революцію у принципово позаподієвий вимір: ідеться не про уникнення або відстрочення успіху чи поразки повстання, не про успіх чи поразку соціального експерименту; Залізна рада стає артефактом, у якому зберігається революційний дух.

Голем часу, сконструйований Львовом, отримав єдину команду від свого творця — бути, існувати: "...*golem of sound and time, stood and did what it was instructed to do, its instruction become it, its instruction its existence, its command just be and so it was*" [8, 554]. Ч. М'євіль таким чином Залізною радою задовольняє нездійснений, але постійний, попит на майбутню можливість революції. Симпатии революції відтоді здобули можливість постулювати неминучість повстання, його діалектичну невідворотність: "*Years might pass and we will tell the story of the Iron Council and how it was made, how it made itself and went, and how it came back and is coming, is still coming... They are always coming*" [8, 575]. Цінність художньої

експлікації цієї діалектики полягає й у тому, що революція стає живим меморіалом, який відвідують її прихильники. Це також метафора для фантазії як прагнення до неможливого, яке може існувати як історія свого власного неможливого бажання відмінності і зміни. Таким чином, виведений за хронотоп революційний акт стає ідеологічним елементом. Якщо раніше існування поїзда-комуни вже стало легендою дисидентів, то з проходженням позачасової ініціації Залізна рада вросла в ідеологічний дискурс, стала чинником формування «конкретного суб'єкта» (Л. Альтюссер): подія й факт стає «історією» ("*we will tell the story of the Iron Council and how it was made, how it made itself*" [8, 575]).

Сюжети перших двох романів циклу про Бас Лаг описують революційний потенціал, енергія якого опановується силами правопорядку («Вокзал загублених снів») або внутрішньою боротьбою за владу («Шрам»). У «Залізній раді» Ч. М'євіль повертає читача до світу Нью-Кробюзона, де центральним концептом стає революція, збереження духу повстання крізь час і відстань. Письменник показує, що міська революція має внутрішню діалектику розбрату, тож розвиток революції без позитивного прикладу скасування класових протиріч в умовах війни й міцності репресивної машини принципово приречений на поразку. У романі Ч. М'євіль поєднує художнє відображення «конкретного суб'єкта» (у розумінні Л. Альтюссера) із поколінням соціальної кризи, створює обставини, які уможливають появу радикальної комуни Залізної Ради — єдиної успішної сили революції.

ДЖЕРЕЛА

1. Борхес Х.Л. Вечер шестой. Каббала / Хорхе Луис Борхес // Собрание соч. : В 4 т. Т. 4. — СПб., 2001. — С. 383–392.
2. Вагнер П. Вечно живая легенда: раввин и его голем / Петр Вагнер // В сердце Европы. — 2008. — № 6. — С. 8–11.
3. Birns N. From Cacotopias to Railroads: Rebellion and the Shaping of the Normal in the Bas-Lag Universe / Nicholas Birns // Extrapolation (University of Texas at Brownsville). — 2009. — Vol. 50, issue 2. — Pp. 200–211.
4. Cooper R.P. Building Worlds: Dialectical Materialism as Method in China Miéville's Bas-Lag / Rich Paul Cooper // Extrapolation. — 2009. — Vol. 50, issue 2 (Summer). — Pp. 212–223.
5. Freedman C. Art and Idea in the Novels of China Miéville / Carl Freedman. — Canterbury : Gylphi, 2015. — 183 pp.
6. Kaufman S.E. The Stoning of Adam Roberts. Part 1 [Електронний ресурс] / Scott Eric Kaufman. — Режим доступу : http://acephalous.typepad.com/acephalous/2006/01/the_stoning_of_.html
7. Miéville Ch. Cognition as Ideology: A Dialectic of SF Theory / China Miéville // Red Planets: Marxism and Science Fiction / [eds Mark Bould and China Miéville]. — London : Pluto Press, 2009. — Pp. 231–48.
8. Miéville Ch. Iron Council / China Miéville. — New York : Del Rey, 2004. — 576 p.
9. Miéville Ch. Perdido Street Station / China Miéville. — New York : Del Rey, 2001. — 720 p.
10. Ricoeur P. Althusser's Theory of Ideology / Paul Ricoeur // Althusser: A Critical Reader [Gregory Elliott (ed.)]. — Oxford UK, Cambridge USA : Blackwell Publishers, 1994. — Pp. 44–72.
11. Rosenberg Y. The Golem / Yudel Rosenberg // Great Tales of Jewish Fantasy and the Occult compiled / [translated and introduced by Joachim Neugroschel]. — Woodstock, New York : The Overlook Press, 1987. — Pp. 162–228.

12. Shaviro S. Connected, Or What It Means to Live in the Network Society / Steven Shaviro. — Minneapolis and London : University of Minnesota Press, 2003. — 304 p.

REFERENCES

1. Borkhes Kh.L. Vecher shestoi. Kabbala / Khorke Luis Borkhes // Sobraniie soch. : V 4 t. T. 4. — SPb., 2001. — S. 383–392.
2. Vagner P. Vecho zhivaia legenda: ravvin i yego golem / Petr Vagner // V serdtse Yevropy. — 2008. — № 6. — S. 8–11.
3. Birns N. From Cacotopias to Railroads: Rebellion and the Shaping of the Normal in the Bas-Lag Universe / Nicholas Birns // Extrapolation (University of Texas at Brownsville). — 2009. — Vol. 50, issue 2. — Pp. 200–211.
4. Cooper R. P. Building Worlds: Dialectical Materialism as Method in China Miéville's Bas-Lag / Rich Paul Cooper // Extrapolation. — 2009. — Vol. 50, issue 2 (Summer). — Pp. 212–223.
5. Freedman C. Art and Idea in the Novels of China Miéville / Carl Freedman. — Canterbury : Gylphi, 2015. — 183 pp.
6. Kaufman S.E. The Stoning of Adam Roberts. Part 1 [Electronic Resource] / Scott Eric Kaufman. — Available at : http://acephalous.typepad.com/acephalous/2006/01/the_stoning_of_.html
7. Miéville Ch. Cognition as Ideology: A Dialectic of SF Theory / China Miéville // Red Planets: Marxism and Science Fiction / [eds Mark Bould and China Miéville]. — London : Pluto Press, 2009. — Pp. 231–48.
8. Miéville Ch. Iron Council / China Miéville. — New York : Del Rey, 2004. — 576 p.
9. Miéville Ch. Perdido Street Station / China Miéville. — New York : Del Rey, 2001. — 720 p.
10. Ricoeur P. Althusser's Theory of Ideology / Paul Ricoeur // Althusser: A Critical Reader [Gregory Elliott (ed.)]. — Oxford UK, Cambridge USA : Blackwell Publishers, 1994. — Pp. 44–72.
11. Rosenberg Y. The Golem / Yudl Rosenberg // Great Tales of Jewish Fantasy and the Occult compiled / [translated and introduced by Joachim Neugroschel]. — Woodstock, New York : The Overlook Press, 1987. — Pp. 162–228.
12. Shaviro S. Connected, Or What It Means to Live in the Network Society / Steven Shaviro. — Minneapolis and London : University of Minnesota Press, 2003. — 304 p.

Сергей Цикавый

НЕОМАРКСИСТСКАЯ ВЕРСИЯ РЕВОЛЮЦИОННОЙ СИТУАЦИИ В РОМАНЕ ЧАЙНЫ МЬЕВИЛЯ «ЖЕЛЕЗНЫЙ СОВЕТ»

В статье автор анализирует художественную реализацию революционной ситуации в миро-форматорском цикле британского фантаста Ч. Мьевиля, в частности в его романе «Железный совет». На основании эссеистики писателя, литературно-критической рецепции его романистики определена симпатия романиста к неомарксистским идеям, что отображается на теории и практике художественного творчества. Левая интерпретация социума, классовой борьбы прочитывается в произведениях фантаста как на фабульном, так и на символическом уровне. Автор доказывает, что в «Железном совете» представлен классический вариант формирования революционной ситуации: показан город-государство, отягощенный расовыми, классовыми и внешнеполитическими противостояниями. В отличие от других романов цикла, Ч. Мьевиля показал действенную модель исключения сообщества из капиталистического социума, разрушение традиционной структуры социума и отчуждения труда от рабочего. Невозможность очевидного успеха революции для самого города Нью-Кробюзон писатель символически решает переводением противостояния во вневременное состояние.

Ключевые слова: революция, марксизм, город, роман, революционная ситуация.

Serhii Tsikavyi

NEO-MARXIST VERSION OF REVOLUTIONARY IN THE NOVEL "IRON COUNCIL" BY CHINA MIEVILLE

The author analyzes the artistic realization of revolutionary situation in the world-building series by British fantasy writer China Miéville, in particular — in the novel "Iron Council". Based on the research of the writer's essays, literary and critical reception of his novels it was spotted his sympathy to neo-Marxist ideas, including

in the theory and practice of art. Left interpretation of society, the class struggle is read in the writer's creations on both the fable and the symbolic level.

The author argues that the "Iron Council" presents the classic version of the formation of a revolutionary situation: it shows the city-state, burdened by racial, class and foreign confrontations. Unlike in other novels of the cycle, China Miéville showed an effective model of community's exclusion from capitalist society, the destruction of the traditional structure of society and the alienation of labor from the worker. The impossibility of the obvious success of the revolution for the city of New Crobuzon was decided in the form of symbolic translation into a timeless state of confrontation.

Key words: *revolution, Marxism, city, novel, revolutionary situation.*

УДК 82.161.2–3.09

Катерина Шахова

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЖАНРУ ЗАПИСОК У ТЮРЕМНО-ТАБІРНІЙ ПРОЗІ: «ЗАПИСКИ ПОЛІТВ'ЯЗНЯ» ЮРІЯ МОЗІЛЯ

У статті досліджено «Записки політв'язня» Ю. Мозіля як репрезентацію жанру записок у проблемно-тематичній площині тюремно-табірної літератури. З'ясовано відповідність маркера «записки» в назві жанровим реаліям твору, розкрито образ наратора, особливості оповіді та сюжету. «Записки політв'язня» висвітлюють національне протистояння польської окупації західноукраїнських земель у першій половині ХХ століття. Твір має підзаголовок — «Спомини з польської тюрми», зображує автобіографічні події з життя автора, який був заарештований за «антидержавну діяльність» і перебував під слідством у в'язниці старого Станиславова (1933–1934). Назва «Записок політв'язня» містить жанровий маркер, який налаштовує реципієнта на сприйняття документальних свідчень очевидця трагічних подій доби. Текст структуровано на розділи-оповіді від першої особи, у яких помітні властиві запискам уривчастість і фрагментарність, повторення й варіювання інформації, думок. Ю. Мозіль створив Я-концепцію героя-наратора, який подає власний варіант осмислення історії українського народу.

Ключові слова: *записки, жанр, наратор, оповідь, сюжет, тюремно-табірна проза.*

Записки — своєрідне художнє явище, яке виникло й функціонує на перетині літератури факту й белетристики. Вітчизняні літературознавці тривалий час кваліфікували їх досить однобоко, як жанр документалістики (О. Галич, В. Пустовіт, М. Федунь, Т. Черкашина). При цьому художні твори, марковані письменниками як записки, до комплексного аналізу не залучалися. Першою спробою цілісно розглянути жанр записок є наше дослідження [4], у якому узагальнено інформацію про витоки, становлення й індивідуально-авторські модифікації записок ХХ — початку ХХІ століть.

Домінанта художнього або документального в записках залежить від авторської інтенції письма. Наприклад, суто художніми є «Записки Тані М.» Г. Гордасевич, «Записки Білого Пташка» Г. Пагуляк, натомість у «Записках полоненого» О. Кобця, «Записках солдата» І. Багмуга, «Записках каторжанина» Є. Іваничука відтворено історичні реалії ХХ століття (Перша і Друга світові війни, репресії), тому вони наповнені достовірним інформаційним фактажем.

У 1958 році в Торонто надруковані «Записки політв'язня» Ю. Мозіля [3]. Це літературний псевдонім Юрія Федоріва (1907–2001 роки), вихідця з Івано-Франківщини. Він відомий як пластун і член ОУН, громадський і церковно-релігійний діяч української діаспори в Канаді, професор історії церкви Українського католицького університету імені святого Климента в Римі.

Ю. Мозіль — автор спогадів про перебування в польських тюрмах і німецькому концтаборі: «У таборі смерті» (1952), «Крізь залізну занавісу» (1953), «Записки політв'язня» (1958), «На „Вронках”» (1959) — а також книг про паломництво: «Свята Земля. Спомини паломника» (1959), «На чернечій горі Атос. Записки паломника» (1960), «На святих місцях. Дневник українського паломництва з Канади до Святої Землі» (1962).

Для нас, насамперед, цікавими є «Записки політв'язня» як авторська інтерпретація жанру записок у проблемно-тематичній площині тюремно-табірної літератури. У 2012 році книгу було перевидано івано-франківським